

Czym jest dzieło sztuki według Romana Ingardena?

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Roman Ingarden, *O estetyce fenomenologicznej*, [w:] tegoż, *Studia z estetyki*, t. 3, s. 18–27.
- Źródło: Roman Ingarden, *O estetyce fenomenologicznej*, [w:] tegoż, *Studia z estetyki*, t. 3, s. 27.
- Źródło: Roman Ingarden, *O estetyce fenomenologicznej*, [w:] tegoż, *Studia z estetyki*, t. 3, s. 26.

Czym jest dzieło sztuki według Romana Ingardena?

Źródło: Matthias Süßen, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Czy dzieło sztuki to tylko wytwór artysty dany nam do biernego odbioru? Czy widz, czytelnik, słuchacz mają przypisaną jakąś rolę w tym odbiorze? Czy i w jakim stopniu wartości dzieła pochodzą od niego samego – czy i w jakim stopniu pochodzą także od odbiorcy? Czy wartości estetyczne mają charakter obiektywny czy subiektywny – czy zależą od samego dzieła czy też od wrażliwości i zdolności odbiorczych widza, słuchacza, czytelnika? Czym jest przeżycie estetyczne? Na te pytania odpowiada w swej systematycznej refleksji estetycznej, dokonywanej zgodnie z założeniami analizy fenomenologicznej, jeden z największych polskich filozofów, uczeń Edmunda Husserla, wybitny reprezentant fenomenologii na gruncie polskim – Roman Ingarden.

Twoje cele

- Przedstawisz założenia estetycznej analizy fenomenologicznej Romana Ingardena.
- Omówisz główne tezy estetyki Romana Ingardena.
- Objaśnisz główne kategorie teorii estetycznej Romana Ingardena, zwłaszcza pojęcia intencjonalności dzieła sztuki, przeżycia estetycznego, wartości estetycznych, schematu dzieła i jego konkretyzacji.
- Przeanalizujesz fragment *Studiów z estetyki* Romana Ingardena

Przeczytaj

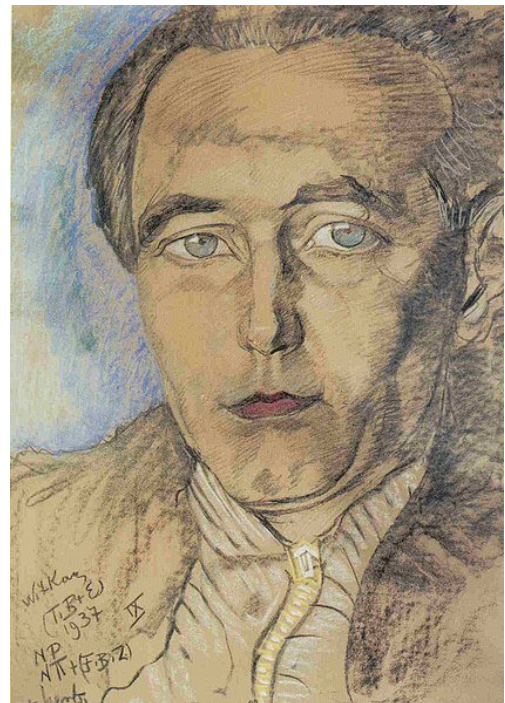
Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat filozofii Romana Ingardena, zapoznaj się z poniższymi tematami:

- [Roman Ingarden: ontologia](#)
- [Estetyka Romana Ingardena](#)
- [Koncepcja sztuki i człowieka według Romana Ingardena](#)

Główne założenia i tezy estetyki Romana Ingardena

Roman Ingarden (1893-1970) zastosował założenia [analizy fenomenologicznej](#) do badania [dzieła sztuki](#) na skalę wcześniej niespotykaną zarówno w obszarze tego kierunku, jak i nieporównywalną wcześniej z żadną inną szkołą filozoficzną. Podał on refleksji status bytowy dzieła sztuki oraz naturę przeżycia estetycznego. Przeanalizował kwestie struktury tego dzieła i statusu ontologicznego świata przedstawionego w tym dziele, dokonał także analizy wartości estetycznych ujawniających się w dziele sztuki. Ingarden przyjmował w badaniach zasadę redukcji fenomenologicznej – odrzucania wszelkich ustaleń, które nie pochodzą wprost z bezpośredniego zjawiska, w jakim dzieło sztuki i jego wartości ukazują nam się w doświadczeniu (więcej na temat redukcji fenomenologicznej przeczytasz w materiale „[Redukcja fenomenologiczna](#)”). W wyniku analizy naszego aktu doświadczenia estetycznego – tego, co dane w nim z dzieła sztuki, które w tym doświadczeniu odbieramy – Ingarden formułuje kilka zasadniczych tez. Można je sformułować następująco:

Portret Romana Ingardena z 1937 r. autorstwa wybitnego polskiego malarza, Stanisława Ignacego Witkiewicza (Witkacego). Wskaż przykładowe elementy podlegające konkretyzacji w tym obrazie.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Status bytowy dzieła sztuki

Dzieło sztuki ma swoisty status bytowy – jest tworem **intencjonalnym**, tzn. przedmiotem dla świadomości. Nie jest bytem materialnym (jak wszystkie przedmioty fizyczne) ani idealnym (jak np. figury matematyczne), choć posiada materialny fundament bytowy. Jest nim np. papier, na którym wydrukowano tekst powieści czy partyturę dzieła muzycznego, albo płótno, na którym namalowano obraz. Przy tym nie ma ono charakteru psychicznego ani umysłowego (konceptualnego), tzn. nie jest treścią przeżycia psychicznego czy aktu refleksji. Posiada ono niezależną od świadomości odbierającego je podmiotu treść (niekoniecznie pojęciową, bo np. dzieło muzyczne nie mieści w sobie żadnych sensów pojęciowych). Nie jest także częścią aktu psychicznego twórcy. Po stworzeniu ma ono swój niezależny od twórcy byt. Jest więc tym, co dane świadomości odbiorcy. Trzeba zauważyć, że charakter taki mają wszelkie wytwory kultury, także takie, które nie mają funkcji estetycznej, np. wszelkie ludzkie wypowiedzi, ale także bardziej złożone elementy, np. instytucje.

Luki i miejsca niedookreślenia

Przeżycie estetyczne

Współpraca ze strony odbiorcy

Roman Ingarden: *O estetyce fenomenologicznej*

W *Studiach z estetyki* Roman Ingarden pisał:

((Roman Ingarden

O estetyce fenomenologicznej

Estetyka – jeżeli można tę nazwę zastosować do czasów, w których jej jeszcze nie używano w rozumieniu dzisiejszym – przeżyła szczególne losy. Od czasu jej pierwszych początków w starożytnej Grecji przebiegały jej badania na dwu równych torach, między którymi się wahała. Z jednej strony były to rozważania skierowane na to, co „subiektywne”, a więc na twórcze przeżycia i działania, z których rodzą się dzieła sztuki, albo też na odbiorcze przeżycia i zachowania się, na odnoszenie wrażeń, rozkoszowanie się lub zachwycanie się dziełem sztuki (lub czym innym), z których – jak się zwykle mniema – już nic się nie rodzi. Z drugiej strony skierowywały się jej dociekania na „przedmioty”, które mogą być jeszcze różnorodne. Są to bowiem albo po prostu pewne przedmioty w przyrodzie (góry, krajobrazy, zjawiska takie jak zachód słońca), albo też sztucznie wytworzone nowe przedmioty, zwane zazwyczaj „dziełami sztuki”. [...]

Przede wszystkim trzeba podkreślić, iż nie jest słuszne uważać wszystkie przeżycia i zachowania się człowieka, z których wypływa dzieło sztuki, za aktywne, natomiast te przeżycia i zachowania się, w których dochodzi do estetycznego ujęcia czy też poznania dzieła sztuki, za bierne i czysto odbiorcze. W obu przypadkach występują fazy bierności i odbiorczości – doznania i przyjęcia – i fazy aktywności i wyjścia poza to, co już jest zastane, i wytworzenia czegoś nowego, czego jeszcze nie było i co jest rzetelnym wytworem czy to artysty, czy też obserwatora. W pierwszym przypadku proces nie wyczerpuje się w wytwórczym przeżywaniu artysty, lecz wyładowuje się niejako w czynnym cielesnym jego zachowaniu się, w którym zostaje ukształtowany fizyczny fundament bytowy dzieła sztuki. [...]

Z drugiej strony i obserwator (perceptor) nie zachowuje się wyłącznie biernie czy odbiorczo, lecz będąc na razie nastawiony na odbiór i odtworzenie samego dzieła, jest zarazem nie tylko aktywny, lecz i w pewnym przynajmniej sensie twórczy. Z początkowo odbiorczych faz jego przeżycia wyłaniają się fazy twórcze w chwili, gdy już uchwycone i zrekonstruowane dzieło sztuki pobudza odbiorcę do przejścia od oglądania tej fazy przeżycia estetycznego, w której podmiot doznający wykracza poza sam schematyczny twór dzieła sztuki i w sposób twórczy je uzupełnia i obleka w sugerowane przez dzieło jakości estetycznie doniosłe, a następnie doprowadza do ukonstytuowania się jego wartość estetycznej. Jest to postępowanie twórcze, jakkolwiek jest nie tylko pobudzane, ale i kierowane przez to, co już zostało uchwycone w dziele sztuki, lecz wymaga inicjatywy twórczej perceptoru, żeby nie tylko odgadnąć, jakimi jakościami estetycznie doniosłymi ma być wypełnione pewne miejsce niedookreślone w dziele sztuki, ale nadto naocznie sobie wyobrazić, jak będzie brzmiał zestrój estetycznie doniosły, powstały w ukonkretyzowanym dziele przez owo uzupełnienie nowymi, jeszcze w samym dziele nieucieleśnionymi momentami. I to doprowadzenie ukonkretnionego i nasyczonego jakościami

estetycznie doniosłymi dzieła sztuki do naocznego ukazania się obserwatorowi dokonuje się przy znacznej nieraz jego aktywności, bez której byłoby wszystko mdłe i pozbawione życia. Ta faza estetycznego kształtowania i żywego ukazania się estetycznej wartości doprowadza znowu do fazy ujmowania i uchwycenia istoty ukonstytuowanego wartościowego przedmiotu estetycznego, a postać rozkwitającego w tym uchwytowaniu przedmiotu pobudza perceptor do aktywnej odpowiedzi na uchwyconą już wartość i do dokonania oceny jego wartości.

Źródło: Roman Ingarden, *O estetyce fenomenologicznej*, [w:] tegoż, *Studia z estetyki*, t. 3, s. 18–27.

Sztuka o sztuce: Thomas-Germain-Joseph Duvivier (1735-1814), *Martwa natura z partyturą*. Obraz przedstawia dzieła sztuki rzeźbiarskiej, graficznej, literackiej i muzycznej. Każde z nich wymaga konkretyzacji.

Źródło: domena publiczna.

Słownik

analiza fenomenologiczna

analiza tego, co naocznie, bezpośrednio dane w analizowanym zjawisku (fenomenie)

dzieło sztuki

wytwór człowieka, zawierający funkcję estetyczną – nastawienie na wywołanie przeżycia estetycznego i ukonstytuowanie się w nim wartości estetycznych

estetyka

(gr. *aisthetikos* – dotyczący poznania zmysłowego, wrażliwy) teoria piękna i sztuki

intencjonalność

(łac. *intentionalis* – zamierzony) czynność umysłu polegająca na tym, że kieruje się on ku przedmiotowi; w fenomenologii cecha świadomości kierującej się na przedmiot – świadomość czegoś; jednocześnie ujmowanie przedmiotu, myślenie o nim oraz nadawanie mu sensu

schemat dzieła sztuki

w teorii Ingardena – to, co dane w dziele w wyniku aktu twórczego artysty; „szkielet” dzieła do uzupełnienia przez odbiorcę w zakresie jego „luk i miejsc niedookreślenia”

przedmiot estetyczny

przedmiot intencjonalny, ujawniający się świadomości odbiorcy w przeżyciu estetycznym

przeżycie estetyczne

kształtowanie się estetycznego przedmiotu, którego nie można utożsamiać z niczym rzeczywistym; stan, który jest impulsem i regulatorem do postrzegania przedmiotu jako dzieła sztuki; w trakcie przeżycia estetycznego uchwycone naocznie jakości zostają uformowane a przedmiot przedstawiony w dziele sztuki zostaje „przeżyty” przez odbiorcę

wartości artystyczne

wartości zawarte w schemacie dzieła sztuki, ujawniające się jako efekt sprawności twórcy

wartości estetyczne

wartości natury i przedmiotów wytworzonych przez człowieka, aktualizowane w przeżyciu estetycznym – doświadczeniu jakości przedmiotów bez względu na ich użyteczność

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem i zrekonstruuj proces konstytuowania się wartości estetycznych w dziele sztuki według Romana Ingardena.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wybierz jedno ze znanych ci dzieł sztuki i na jego przykładzie opisz proces konstytuowania się wartości estetycznych według koncepcji Ingardena. Poszukaj wskazówek dotyczących danego dzieła w dostępnych ci źródłach. Zastanów się, jakie przeżycia, emocje, stany towarzyszą ci podczas kontaktu z tym dziełem.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Roman Ingarden w swych analizach estetycznych interesował się między innymi...

☐ naturą przeżycia estetycznego.

☐ zagadnieniem piękna natury.

☐ strukturą dzieła sztuki.

☐ statusem bytowym dzieła sztuki.

Ćwiczenie 2

Intencjonalny charakter bytowy dzieła sztuki przejawia się w tym, że...

☐ ma jedynie materialny fundament bytowy.

☐ jest przedmiotem dla świadomości.

☐ ma ono postać materialną.

☐ jest z natury bytem idealnym.

Ćwiczenie 3

W ujęciu Ingardena dziełem sztuki literackiej w przypadku *Lałki* Bolesława Prusa jest...

- ☐ treść powieści.
- ☐ brzmienia, znaczenia oraz świat przedstawiony i jego wygląd zawarte w powieści.
- ☐ zbiór znaków językowych składających się na tekst powieści.
- ☐ papier, na którym wydrukowano książkę.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj podane elementy do właściwych zbiorów.

Schemat

jakości estetycznie doniosłe

występowanie „luk i miejsc niedookreślenia”

Konkretyzacja

wartości estetyczne

wartości artystyczne

sugestie do realizacji

uzupełnienie „luk i miejsc niedookreślenia”

Ćwiczenie 5

Połącz w pary elementy konstytuowania się dzieła sztuki w przeżyciu estetycznym w ujęciu Ingardena.

akt twórczy

przedmiot estetyczny

twórca

wartości estetyczne

schemat dzieła

konkretyzacja

wartości artystyczne

odbiorca

Ćwiczenie 6

Z jaki obiegowym przekonaniem polemizuje Ingarden w poniższym fragmencie swego tekstu?

((Roman Ingarden

O estetyce fenomenologicznej

Nie jest słuszne uważać wszystkie przeżycia i zachowania się człowieka, z których wypływa dzieło sztuki, za aktywne, natomiast te przeżycia i zachowania się, w których dochodzi do estetycznego ujęcia czy też poznania dzieła sztuki, za bierne i czysto odbiorcze.

Źródło: Roman Ingarden, *O estetyce fenomenologicznej*, [w:] tegoż, *Studia z estetyki*, t. 3, s. 26.

Ćwiczenie 7

Przedstaw – na podstawie poniższego fragmentu tekstu – działania odbiorcy w końcowej fazie konstytuowania się wartości estetycznych dzieła.

((Roman Ingarden

O estetyce fenomenologicznej

Ta faza [uzupełnienia dzieła „nowymi, jeszcze w samym dziele nieucieleśnionymi momentami”] estetycznego kształtowania i żywego ukazania się estetycznej wartości doprowadza znowu do fazy ujmowania i uchwycenia istoty ukonstytuowanego wartościowego przedmiotu estetycznego, a postać rozkwitającego w tym uchwytowaniu przedmiotu pobudza perceptor do aktywnej odpowiedzi na uchwyconą już wartość i do dokonania oceny jego wartości.

Źródło: Roman Ingarden, *O estetyce fenomenologicznej*, [w:] tegoż, *Studia z estetyki*, t. 3, s. 27.

Ćwiczenie 8

Kto według ciebie – twórca czy odbiorca – odgrywa ważniejszą rolę w konstytuowaniu się dzieła sztuki w ujęciu Ingardena?

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Czym jest dzieło sztuki według Romana Ingardena?

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

3) przedstawia Romana Ingardena koncepcję człowieka i sztuki;

4) analizuje fragment Książeczki o człowieku Romana Ingardena (esej Człowiek i jego rzeczywistość).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia założenia estetycznej analizy fenomenologicznej Romana Ingardena;
- omawia główne tezy estetyki Romana Ingardena;
- objaśnia główne kategorie teorii estetycznej Romana Ingardena, zwłaszcza pojęcia intencjonalności dzieła sztuki, przeżycia estetycznego, wartości estetycznych, schematu dzieła i jego konkretyzacji.
- analizuje fragment *Studiów z estetyki* Romana Ingardena.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- schemat;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Przedstawienie wyświetlonego na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika tematu lekcji i celów zajęć. Wspólne ustalenie kryteriów sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu:
 - *Czy dzieło sztuki to tylko wytwór artysty dany nam do biernego odbioru?*
 - *Czy widz, czytelnik, słuchacz mają przypisaną jakąś rolę w tym odbiorze?*
 - *Czy i w jakim stopniu wartości dzieła pochodzą od niego samego – czy i w jakim stopniu pochodzą także od odbiorcy?*
 - *Czy wartości estetyczne mają charakter obiektywny czy subiektywny – czy zależą od samego dzieła czy też od wrażliwości i zdolności odbiorczych widza, słuchacza, czytelnika?*
 - *Czym jest przeżycie estetyczne?*

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Nauczyciel ocenia, na podstawie informacji na platformie, stan przygotowania uczniów do zajęć. Jeżeli jest ono niewystarczające, prosi o ciche

zapoznanie się z treścią w sekcji „Przeczytaj”. Następnie prosi uczniów, aby w parach przygotowali się do omówienia tekstu źródłowego Romana Ingardena, *O estetyce fenomenologicznej* z sekcji „Przeczytaj”. Uczniowie mają za zadanie przygotować odpowiedzi na następujące pytania:

– Co jest tematem podanego fragmentu tekstu źródłowego?

– Jaką tezę stawia autor tekstu?

– Jakie śródtytuły można by nadać poszczególnym akapitom? Czego one dotyczą? Po upływie czasu na wykonanie zadania wybrani lub chętni uczniowie dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy. W razie potrzeby nauczyciel uzupełnia odpowiedzi uczniów.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Schemat”, a następnie odczytuje polecenie: *Zapoznaj się ze schematem i zrekonstruuj proces konstytuowania się wartości estetycznych w dziele sztuki według Romana Ingardena.* Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązanie i spostrzeżenia na forum klasy.

3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie indywidualnie wykonują ćwiczenia nr 1–5 z zakładki „Sprawdź się”. Omówienie wyników na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wspólnie rozwiązują ćwiczenia otwarte nr 6–8 z zakładki „Sprawdź się”.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wybierz jedno ze znanych ci dzieł sztuki i na jego przykładzie opisz proces konstytuowania się wartości estetycznych według koncepcji Romana Ingardena. Poszukaj wskazówek dotyczących danego dzieła w dostępnych ci źródłach. Zastanów się, jakie przeżycia, emocje, stany towarzyszą ci podczas kontaktu z tym dziełem.

Materiały pomocnicze:

- Roman Ingarden, *O estetyce fenomenologicznej*, [w:] B. Markiewicz, *Od Nietzschego do filozofii współczesnej. Wybór tekstów*, Warszawa 1999.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Schemat” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.